

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ

Омельчук О.М.,

доцент кафедри кримінального права та процесу Хмельницького інституту регіонального управління та права, кандидат юридичних наук

**ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВІДМЕЖУВАННЯ КОНТРАБАНДИ
ВІД СУМІЖНИХ СКЛАДІВ ЗЛОЧИНІВ**

Взаємозв'язок контрабанди з іншими злочинами, як показують криминологічні дослідження, - досить поширене явище. За словами Н.В. Качева, специфіка контрабанди виявляється у її тісному зв'язку з іншими злочинами, вона часто кваліфікується за сукупністю з іншими злочинами¹. Це ж положення висловлюється і у новішій криминологічній літературі. Зокрема, А.Н. Коннов пише: "Незаконні експортно-імпорتنі операції та контрабандна діяльність тісно пов'язані з іншими видами злочинів (такими, як розкрадання у великих та особливо великих розмірах продукції, товарів і сировини; злочини проти особи; ухилення від сплати податків і митних платежів; службові злочини) і стимулює їх ріст. У зв'язку із широким розповсюдженням контрабанди не знижується рівень корумпованості службових осіб органів управління, співробітників державних служб, покликаних забезпечити різні правові режими на кордоні"².

Необхідно зазначити, що склад контрабанди розглядався у кандидатських дисертаціях Н.В. Качева, М.П. Дороніна, В.М. Колдаєва, В.В. Лук'янова, Б.І. Тишкевича, Ю.І. Сучкова, Д.Д. Давітадзе, С.А. Гадойбоєва. Важливий внесок у розробку питань, пов'язаних із відмежуванням контрабанди від суміжних складів злочинів здійснили такі вчені, як Л.В. Багрій-Шахматов, А.Ф. Бантишев, В.А. Владимиров, В.М. Володько, М.П. Карпушин, В.І. Курляндський, П.С. Матишевський, Ю.Б. Мельникова, С.І. Нікулін, Г.Б. Устинова.

Метою написання цієї статті є вирішення проблем, котрі потребують удосконалення. Зокрема, доцільно чітко визначити окремі поняття, пов'язані зі складом цього злочину, оскільки вони по-різному тлумачаться і застосовуються практичними працівниками правоохоронних органів, що у свою чергу призводить до значних розбіжностей у правовій оцінці контрабанди. Це стосується, у першу чергу, характеристики окремих предметів контрабанди, способів вчинення такого злочину тощо. Мета дослідження цих питань полягає також у тому, що у процесі подальшого накопичення практичного досвіду боротьби з контрабандною діяльністю необхідно продовжувати і теоретичну розробку питань удосконалення законодавства у цій сфері. За таких умов постає важливе питання ліквідації прогалин чинного законодавства, забезпечення необхідної правової бази боротьби з контрабандою та ефективного і вичерпного її застосування.

¹ Качев Н.В. Криминологическое исследование контрабанды // Социалистическая законность, 1990. - № 1. - С. 58.

² Коннов А.И. Некоторые тенденции развития организованной преступной деятельности в Российской Федерации // Организованная преступность - 3, М. - 1996. - С. 3.

Важливо зазначити, що контрабанда становить підвищену суспільну небезпеку як злочин у сфері господарської діяльності, що полягає не тільки в порушенні встановленого порядку переміщення через митний кордон матеріальних цінностей та окремих предметів, вилучених з вільного обігу, а й у поєднанні її у ряді випадків з іншими злочинами. Зокрема, це контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, незаконними діями, пов'язаними із отруйними і сильнодіючими речовинами, вогнепальною зброєю та боєприпасами, радіоактивними матеріалами, у зв'язку з чим факультативним безпосереднім об'єктом її може бути громадська безпека, життя і здоров'я населення тощо.

Чинний КК України встановлює відповідальність за такі види контрабанди і споріднених посягань: 1) контрабанда (ст. 201 КК України); 2) контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів (ст. 305 КК України); 3) торгівля людьми або інша незаконна угода щодо передачі людини (ст. 149 КК України); 4) порушення авторського права і суміжних прав (ст. 176 КК України); 5) ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів (ст. 212 КК України); 6) незаконне ввезення на територію України відходів і вторинної сировини (ст. 268 КК України); 7) ввезення, виготовлення або розповсюдження творів, що пропагують культ насильства і жорстокості (ст. 300 КК України); 8) ввезення, виготовлення, збут і розповсюдження порнографічних предметів (ст. 301 КК України); 9) незаконне виробництво, виготовлення, придбання, перевезення, пересилання, зберігання з метою збуту або збут отруйних і сильнодіючих речовин (ст. 321 КК України); 10) незаконне перетинання державного кордону (ст. 331 КК України).

Кримінальна відповідальність за такі посягання диференційована головним чином з урахуванням предмета, а також характеру вчиненої дії – переміщення через митний кордон (вивезення за межі України або ввезення на її територію). Незважаючи на те, що ці норми знаходяться у різних розділах Особливої частини КК України і наділені різним ступенем суспільної небезпеки, вони все ж, поряд із відмінностями, мають низку спільних ознак.

Найбільш “спорідненим”, за ознаками об'єктивної та суб'єктивної сторін, із злочином, передбаченим ст. 201 КК України, є контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів (ст. 305 КК України). Відмежовують ці склади злочинів здебільшого за об'єктом їхнього злочинного посягання та за предметом. Ці злочини містяться в різних розділах Особливої частини КК. Отже, відмінність об'єктів цих злочинів полягає у їх родовому та безпосередньому об'єктах. З приводу родового об'єкта злочину, передбаченого ст. 201 КК України, то під ним необхідно розуміти охоронювані кримінальним законом суспільні відносини щодо забезпечення господарської діяльності в Україні. Щодо контрабанди наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів (ст. 305 КК України), то, на нашу думку, слід погодитися з точкою зору А.А. Музики, який вважає, що за родовим об'єктом цей злочин можна віднести до таких, що посягають на здоров'я населення³.

Як уже зазначалося, вчиняючи контрабанду, у багатьох випадках злочинці мають намір уникнути сплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів під час переміщення через митний кордон певних предметів. Тому відмежування злочинів, передбачених ст. 201 та 212 КК України, має важливе значення. Родовим об'єктом ухилення від оподаткування, як зазначає М. Міщук, є “певна сукупність схвалених і охоронюваних кримінальним законом фінансових відносин, які забезпечують зміцнення, розвиток і вдосконалення розподільчої і контрольної функції фінансів у регулюванні ринку та економіки в цілому”⁴.

³ Музика А. Об'єкт злочинів, пов'язаних з наркоманією // Право України. – 1997. – № 12. – С. 94.

⁴ Міщук М.С. Кримінальна відповідальність за ухилення від подання декларації про доходи: Автореф. дис... к.ю.н.: 12.00.08. – Харків, 1993. – С. 10.

Погоджуючись з цією позицією, В.О. Навроцький та Л.П. Брич визначають фінансові відносини як групу суспільних відносин, яка відрізняється від всіх інших груп об'єктів, що охороняються кримінальним правом. Вони становлять самостійну, відокремлену групу суспільних відносин і потребують самостійної охорони⁵.

Безпосередні об'єкти злочинів, передбачених ст. 201, 305, 149, 176, 212, 268, 300, 301, 321, 331 КК України, відрізняються. Основним безпосереднім об'єктом контрабанди є охоронювані кримінальним законом суспільні відносини щодо зовнішнього і внутрішнього товарообігів в Україні, а додатковим безпосереднім об'єктом контрабанди (ст. 201 КК України) є охоронювані кримінальним законом суспільні відносини щодо порядку переміщення через митний кордон України товарів, історичних та культурних цінностей, отруйних, сильнодіючих, радіоактивних або вибухових речовин, зброї та боєприпасів, а так само стратегічно важливих сировинних товарів, щодо яких законодавством встановлено відповідні правила вивезення за межі України.

Безпосереднім об'єктом контрабанди наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів є охоронювані кримінальним законом суспільні відносини щодо встановленого порядку переміщення цих речовин через митний кордон України. Отже, в обох складах злочинів безпосереднім об'єктом є охоронювані кримінальним законом суспільні відносини щодо порядку переміщення відповідних предметів через митний кордон України. Зазначимо також, що це є додатковий безпосередній об'єкт цих складів злочинів, а щодо факультативних безпосередніх об'єктів, то тут виявлена певна різниця. Так, відповідно до предметів, переміщуваних через митний кордон, змінюється і факультативний безпосередній об'єкт. На думку А.А. Музики, додатковим безпосереднім об'єктом складу злочину, передбаченого ст. 305 КК України, може бути державна монополія у сфері експортно-імпортних операцій з наркотичними засобами, психотропними речовинами і прекурсорами⁶, що, на наш погляд, відноситься до факультативного безпосереднього об'єкта.

Як видається, важко погодитися з позицією С.А. Гадейбосва, який, аналізуючи контрабанду наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, визначає її додатковий об'єкт як розподільчі суспільні відносини⁷.

Стосовно злочину, передбаченого ст. 149 КК України, таким об'єктом визнаються охоронювані кримінальним законом суспільні відносини, які забезпечують захист волі, честі та гідності особи. Факультативним об'єктом цього складу злочину є охоронювані кримінальним законом суспільні відносини, пов'язані із захистом здоров'я людини, із встановленим порядком здійснення службовими особами своїх службових повноважень, із встановленим порядком перетинання державного кордону України.

А у випадку вчинення злочину, передбаченого ст. 176 КК України, має місце посягання на охоронювані кримінальним законом суспільні відносини, що регулюють захист авторського права та суміжних прав.

Основним безпосереднім об'єктом ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів виступають охоронювані кримінальним законом суспільні відносини з приводу сплати податків, зборів, обов'язкових платежів державі зобов'язаними суб'єктами. Обов'язковим додатковим об'єктом ухилення від оподаткування, на думку В.О. Навроцького

⁵ Брич Л.П., Навроцький В.О. Кримінально-правова кваліфікація ухилення від оподаткування в Україні: Монографія. – К.: Атіка, 2000. – С. 154-155.

⁶ Музика А. Об'єкт злочинів, пов'язаних з наркоманією // Право України. – 1997. – № 12. – С. 95.

⁷ Гадейбосва С.А. Уголовно-правовые и криминологические меры предупреждения контрабанды наркотиков: Дис... к. ю. н.: 12.00.08. – К.: Украинская академия внутренних дел. – 1996. – С. 57

та Л.П. Брич, є охоронювані кримінальним законом суспільні відносини з приводу розподілу матеріальних благ в суспільстві⁸.

Безпосереднім об'єктом злочину, передбаченого ст. 331 КК України, є охоронювані кримінальним законом суспільні відносини щодо забезпечення встановленого порядку перетину державного кордону. Безпосереднім об'єктом злочину, що порушує порядок ввезення, виготовлення, збуту і розповсюдження порнографічних предметів (ст. 301 КК України), є охоронювані кримінальним законом суспільні відносини щодо забезпечення принципів статевої моралі. Стосовно злочину, передбаченого ст. 300 КК України, то безпосереднім його об'єктом виступають охоронювані кримінальним законом суспільні відносини у сфері громадського порядку в частині дотримання принципів моралі. Безпосереднім об'єктом злочину “незаконне ввезення на територію України відходів і вторинної сировини” (ст. 268 КК України) є охоронювані кримінальним законом суспільні відносини, що забезпечують здоров'я населення, а також економічні інтереси держави та суб'єктів господарювання і відносини з підтримання задовільного екологічного стану в Україні.

Умовність поділу Особливої частини КК України на розділи не дає підстав погодитися з тим, що, наприклад, незаконне вивезення за межі України певних предметів порушує регламентований порядок їх переміщення через митний кордон, встановлений спеціальними правилами, а не лише посягає на громадську безпеку. Вчинення злочину, передбаченого ст. 268 КК України, теж посягає на охоронювані кримінальним законом суспільні відносини, що забезпечують спеціальний порядок ввезення на територію України відходів і вторинної сировини, а не лише на здоров'я населення та відносини, що підтримують екологічний стан в Україні. Також і контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин або прекурсорів загрожує охоронюваним кримінальним законом суспільним відносинам, що забезпечують здоров'я населення, а не лише встановленому порядку переміщення цих предметів через митний кордон. До безпосереднього об'єкта злочину, передбаченого ст. 321 КК України, потрібно відносити охоронювані кримінальним законом суспільні відносини у сфері захисту життя і здоров'я населення, рослинного і тваринного світу.

Як ми бачимо, родові та безпосередні об'єкти усіх цих злочинів більшою чи меншою мірою різняться один від одного і тому під час кваліфікації відповідних діянь осіб відмежування можна здійснити на підставі правильного встановлення об'єкта злочинного посягання.

Щодо предметів названих складів злочинів, то вони також мають свої особливості. Предмети складу злочину, передбаченого ст. 321 КК України є предметами контрабанди, у випадку їх незаконного переміщення через митний кордон.

Проблеми виникають при розгляді предметів злочину, передбаченого ст. 305 КК України стосовно віднесення їх до відповідних речовин. Передусім, це торкається наркотичних засобів, які застосовуються в медицині як знеболювальні та сильнодіючі препарати.

Стаття 1 Закону України від 08.07.1999 р. № 863-XIV “Про внесення змін до Закону України “Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів” дає визначення таких термінів, як “наркотичні засоби”, “психотропні речовини”, “прекурсори”, “особливо небезпечні наркотичні засоби і психотропні речовини”⁹.

⁸ Брич Л.П., Навроцький В.О. Кримінально-правова кваліфікація ухилення від оподаткування в Україні: Монографія. – К.: Атіка, 2000. – С. 159, 160

⁹ Про внесення змін до Закону України “Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів”: Закон України від 08.07.1999 р. № 863-XIV // ВВР України. – № 36. – Ст. 1.

Частина наркотичних засобів, психотропних речовин або прекурсорів водночас є спеціальними видами сильнодіючих або отруйних речовин, і якщо вони законодавством України прямо класифіковані як наркотичні засоби, психотропні речовини або прекурсори, їх контрабанда кваліфікується за ст. 305 КК України.

Предметом злочину, передбаченого ст. 212 КК України, є пов'язані з об'єктом оподаткування грошові суми обов'язкових внесків, які підлягають сплаті на користь держави, встановлені на підставі закону уповноваженим органом і з дотриманням законом передбаченої процедури і входять у податкову систему України¹⁰.

Предметом злочину, передбаченого ст. 268, виступають відходи і вторинна сировина (ч. 1) та матеріали, що належать до категорії небезпечних відходів, які заборонені до ввезення (ч. 2).

Досить важливим у цьому контексті є питання, пов'язане із можливістю віднесення предметів, перелічених у ст. 176 КК України, до тих чи інших предметів контрабанди (скажімо, до товарів чи до культурних цінностей).

До предметів злочину, передбаченого ст. 176 КК України, належать твори науки, літератури, мистецтва, комп'ютерні програми і бази даних, фонограми і програми мовлення, комп'ютерні програми бази даних, об'єкти суміжних прав. Усі ці предмети, на наш погляд, є об'єктами інтелектуальної власності. Об'єкти інтелектуальної власності відносяться до товарів.

Зазначимо, що питання про віднесення об'єктів інтелектуальної власності до предметів контрабанди є дискусійним і ще не знайшло однозначного розуміння і вирішення. Зокрема, постає запитання, як кваліфікувати дії винного у тих випадках, коли він вчинив злочин "Порушення авторського права і суміжних прав" (ст. 176 КК), а згодом – "Контрабанда" (ст. 201 КК)? На наш погляд, тут має місце реальна сукупність злочинів, коли різними діями різночасно вчинено два різні злочини. За таких умов вчинене належить кваліфікувати за сукупністю злочинів: відповідна частина ст. 176 та відповідна частина ст. 201 КК України.

Чимало дискусійних питань пов'язано із таким поняттям, як "контрабанда живим товаром". Незаконне переміщення людини за її згодою або без згоди через державний кордон є злочином, який передбачено ст. 149 КК України, оскільки, як слушно зауважив С.І. Нікулін, предметом злочину не можна називати людину. Особу, якій злочином спричинено моральну, фізичну або майнову шкоду, у кримінально-правовому значенні є об'єктом злочину, а в кримінально-процесуальному – визнається потерпілою¹¹. Такої ж точки зору дотримується А.М. Ігнатів¹².

Однак це питання не таке просте, як здається на перший погляд. Так у випадках, коли таке переміщення відбувається проти волі переміщуваної особи, ми, без сумніву, можемо сказати, що вона є потерпілою. З цього приводу В.К. Глістін вказує, що людина у зазначених випадках виступає як предмет торгових відносин. Не дивлячись на те, що вона особистість, продукт соціальних відношень, у певних умовах вона виступає у якості предметом відносин¹³.

¹⁰ Брич Л.П., Навроцький В.О. Кримінально-правова кваліфікація ухилення від оподаткування в Україні: Монографія. – К.: Атіка, 2000. – С. 179.

¹¹ Уголовное право. Общая часть: Учебник / Под ред. М.П. Журавлева, А.И. Рарога. – М.: Институт международного права и экономики. – 1996. – С. 40.

¹² Уголовное право России: Учебник для вузов. В 2-х томах. Т. 1. Общая часть / Отв. ред. д.ю.н., проф. Ю.А. Красиков. – М.: НОРМА-ИНФРА М, 1998. – С. 111.

¹³ Глистин В.К. Проблема уголовно-правовой охраны общественных отношений (объект и квалификация преступлений). – Л.: Изд-во ЛУ. 1979. – С. 25, 26.

Постає запитання: як бути у випадках, коли ця особа переміщується за її згодою і з власної волі третіми особами. Ми дотримуємося загальноприйнятої думки, що предметом злочину є річ (фізичне утворення) матеріального світу, поводження з яким закон пов'язує з певною кваліфікацією і, відповідно, з відповідальністю¹⁴. А оскільки людина не є річчю, то вона, відповідно, і не може вважатися предметом злочину. У нашому випадку людину можна розглядати як предмет суспільного відношення. Це досить детально обгрунтував В.Я. Тацій¹⁵. Тому у випадку таких діянь кваліфікація повинна здійснюватися за ст. 149 КК України (торгівля людьми або інша незаконна угода щодо передачі людини).

Стосовно характеристики способів незаконного переміщення предметів через митний кордон, а саме поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю, між ст. 201 та 305 КК України немає відмінностей. Це ж торкається і ознаки вчинення цих злочинів за попередньою змовою групою осіб. Проте для визнання, що контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів, вчинена за попередньою змовою групою осіб, необхідно встановити сам факт попередньої змови між двома чи більше особами про спільне вчинення злочину як одноразово, так і систематично.

Щодо ознаки, зазначеної в ч. 2 ст. 201, – вчинення контрабанди особою, раніше судимою за злочин, передбачений цією статтею, то у ч. 2 ст. 305 вона також є, хоча дещо інакше сформульована, а саме “ті самі дії, вчинені повторно”. Зауважимо, що повторним у цьому випадку визнається злочин, вчинений особою, яка раніше вчинила злочин, передбачений ст. 305 КК України, причому незалежно від того, чи передувало йому вчинення закінченого або незакінченого злочину (готування, замах) і чи винна особа є його виконавцем або іншим співучасником (підбурювачем, пособником чи організатором).

Відтак може виникнути питання: чи вважатиметься повторність, коли у першому випадку злочинець вчинив контрабанду (ст. 201 КК України), а у другому – контрабанду наркотичних засобів, психотропних речовин їх аналогів і прекурсорів (ст. 305 КК України). Адже з об'єктивної сторони і в першому, і у другому випадках він виконував ті ж самі дії, різниця лише у предметах злочинів. Однак відповідь тут однозначна – повторності немає, оскільки злочинець вчиняв різні злочини, а відповідно до ч. 1 ст. 32 КК України повторністю злочинів визнається вчинення двох або більше злочинів, передбачених тією самою статтею або частиною статті Особливої частини цього кодексу. Також у ч. 3 ст. 32 зазначено, що вчинення двох або більше злочинів, передбачених різними статтями цього Кодексу, визнається повторним лише у випадках, передбачених в Особливій частині цього Кодексу. А оскільки ні ст. 201, ні ст. 305 КК України не містять жодних вказівок стосовно цього, то і винятків із загального правила наявності повторності тут бути не може.

На відміну від контрабанди (ст. 201 КК України), ч. 3 ст. 305 КК України містить таку ознаку, як контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, вчинена організованою групою. Згідно з ч. 3 ст. 28 КК України злочин визнається вчиненим організованою групою, якщо в його готуванні або вчиненні брали участь декілька осіб (три і більше), які попередньо зорганізувалися у стійке об'єднання для вчинення цього та іншого (інших) злочинів, об'єднаних єдиним планом з розподілом функцій учасників групи, спрямованих на досягнення цього плану, відомого всім учасникам групи¹⁶.

¹⁴ Бажанов М.И. Уголовное право Украины. Общая часть. Днепропетровск: "Пороги" – 1992 – С. 33.

¹⁵ Тацій В.Я. Объект и предмет преступления в советском уголовном праве. – Харьков: Вища школа. – 1988. – С. 42.

¹⁶ Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року. – К.: Атіка, 2001.

Отже, виходячи з цього тлумачення, під організованою групою для заняття контрабандою наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів слід розуміти стійке об'єднання трьох і більше осіб, які спеціально організувалися для спільної злочинної діяльності. На наявність цієї кваліфікуючої ознаки вказують: розроблений план заняття контрабандою і схвалений учасниками групи, розподіл ролей, наявність керівника (організатора), прикриття злочинної діяльності як своїми силами, так і шляхом підкупу службових осіб, шляхом дачі хабарів, вербування нових членів для вчинення злочину тощо¹⁷.

Диспозиції норм кримінального закону, викладені в примітках до ст. 201 та 305 КК України, є бланкетними, оскільки відсилають для з'ясування відповідних питань до інших нормативних актів. Так, примітка до ст. 305 КК України для з'ясування поняття великого та особливо великого розмірів наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, що застосовується у цій нормі зокрема, та у розділі XIII КК України взагалі, відсилає до нормативно-правових актів з цих питань уповноваженого органу виконавчої влади у галузі охорони здоров'я. З цього приводу Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27.02.1998 р. № 3 "Про судову практику в справах про злочини, пов'язані з наркотичними засобами, психотропними речовинами та прекурсорами" вказує, що при визначенні невеликих, великих та особливо великих розмірів наркотичних засобів і психотропних речовин, які знаходяться в незаконному обігу, потрібно керуватися таблицями 1.1 та 1.2 Комітету з контролю за наркотиками, а великих і особливо великих розмірів прекурсорів – таблицею 1.3¹⁸.

У кримінально-правовій доктрині України відсутня єдність думок з питання про співвідношення контрабанди та ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів. Одні вчені вважають, що ухилення від сплати митних платежів, вчинене шляхом незаконного переміщення товарів через митний кордон, диспозицією не охоплюється і потребує додаткової кваліфікації за ст. 212 КК України. Інші науковці переконані у тому, що ухилення від сплати обов'язкових платежів, які винний повинен був би сплатити у разі легального перетину митного кордону, є тим головним чинником, який визначає суспільну небезпеку контрабанди і який вже врахований законодавцем при криміналізації цього злочину. А тому вчинення контрабанди, поєднаної з ухиленням від сплати обов'язкових платежів, треба кваліфікувати лише за ст. 201 КК України без інкримінування винному ст. 212 КК України.

З цього приводу нам вбачається слушною точка зору О.О. Дудорова та Т.В. Свириденко, згідно з якою правова оцінка контрабанди, якщо винна особа має на меті ухилитись від митного оподаткування, як ідеальної сукупності злочинів, звичайно, пояснюється не тим, що норма КК про контрабанду є недостатньо ефективним знаряддям захисту фіскальних інтересів держави у митній сфері. Достатньо провести порівняльний аналіз санкцій ст. 201, 212 КК України, щоб у цьому переконатись. У цій ситуації відсутня конкуренція частини (стаття КК про відповідальність за ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів) і цілого (стаття КК про відповідальність за контрабанду), при якій застосуванню підлягає ціле – норма, яка найбільш повно охоплює фактичні ознаки вчиненого діяння. Тут має місце ідеальна сукупність, коли особа одним діянням вчиняє два злочини, які мають різні юридичні склади. Контрабанда може

¹⁷ Андрусів Г.В., Бантишев О.Ф. Відповідальність за злочини проти держави: Навчальний посібник для студентів юридичного факультету. – К.: Київський університет, 1997. – С. 132

¹⁸ Про судову практику в справах про злочини, пов'язані з наркотичними засобами, психотропними речовинами та прекурсорами: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27.02.1998 р. № 3 // Бюлетень законодавства і юридичної практики України. – 1998. - № 11. – С. 362-374.

утворювати ідеальну сукупність зі складом злочину, передбаченим ст. 212 КК України, лише внаслідок несплати тих платежів, які стягуються митницею, входять у систему оподаткування і безпосередньо пов'язані з переміщенням товарів через митний кордон¹⁹.

Склад злочину, передбачений ст. 268 КК України, є формальним. Встановлення будь-яких наслідків діяння винної особи не вимагається, достатньо самого факту незаконного ввезення на територію України або транзиту через її територію відходів чи вторинної сировини. Спосіб ввезення і транзиту може бути будь-яким. Дозволи на ці ввезення і транзит видає Міністерство охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки. Ввезення на територію України речовин та матеріалів, що належать до категорії небезпечних відходів, які заборонені до ввезення, не може бути дозволеним і є завжди незаконним (ч. 2).

Ввезення поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю відходів чи вторинної сировини, які належать до наркотичних засобів, отруйних, сильнодіючих, радіоактивних та вибухових речовин, утворює склад злочину "контрабанда" і, залежно від предмета, кваліфікується за ст. 201 чи ст. 305 КК України. Незаконне ввезення або транзит відходів чи вторинної сировини поза митним контролем або з приховуванням від нього кваліфікується за ст. 201 КК України, якщо діяння вчинене у великих розмірах. В інших випадках – за ст. 268 КК України. Отже, норми ст. 201, 268 та ст. 305 КК України співвідносяться як загальна і спеціальна, а при їх конкуренції пріоритет віддається спеціальній нормі.

У світлі викладеного можна констатувати, що ст. 201 КК України, яка передбачає відповідальність за контрабанду, містить у собі досить чітко формалізовані ознаки, орієнтація на які дає змогу відмежувати кримінально карану контрабанду від суміжних злочинів. Як відмежувальні ознаки між суміжними із контрабандою злочинами кримінальний закон вказує на спеціальні предмети контрабанди, вичерпний перелік яких міститься в ст. 201 КК України, та на розмір контрабанди, якщо мова йде про незаконне переміщення через митний кордон України товарів. Поєднання вказаних розмежувальних критеріїв та їх ефективне використання практичними працівниками у процесі правозастосовної діяльності дає можливість уникнути судових та слідчих помилок, а охарактеризовані критерії відмежування контрабанди від суміжних складів злочинів можуть слугувати підґрунтям для подальших розвідок у напрямку вдосконалення законодавчої регламентації кримінально-правової боротьби з цим антисупільним явищем.

*Стаття рекомендована до друку кафедрою кримінального права та процесу
Хмельницького інституту регіонального управління та права
(протокол № 9 від 18 березня 2004 року)*

¹⁹ Дудоров О.О., Свириденко Т.В. До питання співвідношення контрабанди та ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів // Митна справа. – 2002. – № 1. – С. 20-25.